

*В крайна сметка,
въпреки
превратностите на
историческата си
съдба, ромската
общност винаги
съумявала да съхрани
своята идентичност*

*Най-високо в
йерархията на
ромската ценностна
система стои идеята
за свободата*

През неколковековното си съжителство с останалите народи по българските земи ромите често са ставали жертва на насилственото приобщаване към съществуващия държавен модел и на стремежа към културна асимилация – чергарите сред тях са принуждавани да изоставят номадския начин на живот; всички роми нееднократно са били заставяни да възприемат чужди културни ценности и да се примиряват с маргинален обществен статус. Едновременно с това обаче се извършва и непосредствен културен обмен и това съжителство оставя своя траен отпечатък върху културата им. Така в наши дни ромската култура като цяло носи своите специфични елементи, но чрез органично вградените в нея чужди елементи тя е придобила твърде флексабилен характер. Тази характеристика ѝ отпраща възможности за посредническа мисия между културите на отделните народи и етнически общности. Заслужава си да се замислим над твърдението на В. Йосифова: „В крайна сметка, въпреки превратностите на историческата си съдба, ромската общност винаги съумявала да съхрани своята идентичност“ (Йосифова 2002:17).

Картина на културната традиция на българските роми не би била завършена, ако не се разгледат някои най-важни страни на ценностната им система. Ценностна система е система от общовалидни или общочовешки идеи (добро, милосърдие, прошка, любов, свобода, справедливост и др.), съобразно с които разумните хора винаги, независимо от обстоятелствата, определят своето поведение. Ако един човек (или група от хора, или цялото човечество) съобразяват действията си с тях – тогава и отделният, и всички останали имат по-големи шансове да оцелеят физически и нравствено да се проявяват като човеци (Русанов 1996:92).

Най-високо в йерархията на ромската ценностна система стои идеята за свободата. В името на съхранението на ромската волност през вековете многократно е правен съдбовен избор – избор за номадски начин на живот, отказ от идеята за собствена държава, да не се захваща ромски корен само на определени географски ширини и дължини, да се заимстват чуждите език, бит, обичаи, религия и традиции, за да се оцелее. Г. Тодоров определя свободолюбието на ромите като оптимизъм, който „намира израз в стремежа на циганина да демонстрира независимостта и свободата си от обстоятелства, хора, събития, ценности, норми, отношения и традиции. „Ромът“, който в живота си често е трябвало да се съобразява с порядките, създадени от други хора, държи да покаже, че сам определя своя път в живота въпреки знанието, че могат да го очакват беди. Именно тази черта въпреки това поведение на „рома“ е един от най-трайните и най-масово застъпени рефрени в песенното творчество на циганите – проблемът за личната свобода на избор на поведение, за житейския кръст, който циганинът носи със себе си в своя живот.“ (Тодоров 1992:91) Според А. Димитров стремежът за лична независимост и необвързаност, с избягване участието в организирано производство за по-дълъг период от време, е една от двете основни социалноикономически характеристики, наследени от родовото общество в Индия. Причината за това, според автора, не е, че ромите са мързеливи, а по-скоро тяхната психика е такава, че са съгласни да работят тежка и непривлекателна работа, но да нямат постоянен началник. (Димитров 1994:113)

За да има равновесие в духовната природа на хората от ромския ет-